

РОЗДІЛ V

ЮВІЛЕЙНІ ДАТИ

На перший ювілей Олександра Терещенка

Улітку 2019 року етномузиколог Олександр Терещенко, один з найактивніших українських дослідників останніх десятиліть, «доріс» до «округлої дати» – свого 50-ліття, нарешті співмірної з його неординарним науковим і мистецьким доробком. Віднині він перестає вважатися «молодим даруванням» і переходить у розряд тих, кого цитують, на кого покликаються молодші. Свій перший ювілей п. Олександр та його ближче коло соратників обставили відповідними урочистостями – гастрольною презентацією його монографії «Чумацькі пісні передстепового Правобережжя» у рідному Кропивницькому, у Києві, а також у ближчих до старих чумацьких шляхів містах – Черкасах і Дніпрі (див. фотозвіт на форзаці).

Стислу біографію ювіляра в цифрах і датах можна знайти на обкладинках його книжок. Під короткими відомостями зазвичай розміщується ілюстрація-«розкладка» з виданих О. Терещенком аудіоальбомів народних виконавців (записи він зробив у 1990-х в експедиціях Передстеповим краєм спільно з дружиною Наталею), збірників народних мелодій, книжок-досліджень. Щоразу ця «роз-кладка» приростає новинками. Доповнюють картину численні наукові статті, у яких локальна народна музична творчість осмислюється в різних ключах, і, завдяки глибокому музикознавчому аналізу, дає поживу цікавим теоретичним концепціям. Перелік оприлюднених праць ювіляра уміщую нижче, розташувавши їх за роками публікації.

Прихід О. Терещенка в етномузикологію не зовсім типовий для українського музикознавця. По закінченні Кіровоградського музичного училища (1989) вищу музичну освіту Олександр вирішив здобувати у Санкт-Петербурзі, де потрапив у середовище фанатичних прихильників народної культури, передусім в особі Анатолія Мехнецова та його колег. Експедиції селами російської глибинки відрізняють польовий досвід О. Терещенка від практики українських польовиків. Та формування його теоретичних поглядів на українську традицію проходило вже по поверненні в Україну, головню під впливом циклу знаменитих львівських Конференцій дослідників червоно-руських (галицько-володимирських) та суміжних земель, що його заініціював Богдан Луканюк у 1990 році. Там, на гарячих дебатах, я й познайомилася з подружжям Терещенків, які з часів спільного студентства всю розвідкову, транскрипційну, видавничу, а також навчально-виховну роботу проводили й досі проводять разом. Відразу вияснилося, що Наталя та Олександр, як і ми, кияни – це «співочі дослідники», тож наші зустрічі почастишали завдяки різним фестивальним подіям, майстер-класам «сільського співу» і стали називатися дружбою.

Для Кропивницького (тодішнього Кіровограда) Терещенки стали примітною парою оригіналів, які співали народних пісень – і вчили цьому студентів музичного училища – в місцевій автентичній стилістиці, а не в узвичаєній у провінційних хорах уніфікованій «верьовкінській» манері. Утворені гурти фестиваліли під назвами «Гілка» (засновниця групи Ніна Керімова), «Златопіль», «Дике поле». Обоє з подружньої пари – яскраві харизмати, до всього ж, дуже веселі люди, з «гострим язиком». Не дивно, що з Кропивницького до столичної музичної академії струмочком потяглися на вступ їхні вихованці, зачаровані традиційним співом. У 2000-х Кафедра музичної фольклористики НМАУ майже щороку мала поповнення з кіровоградців.

Літні канікули Терещенки проводили «в полі» – моталися блаженськими маршрутними автобусами по степовій пилюці, спокушали своїх студентів принадами знахідок та навіть відкриттів, й нагромадили спільно фонд з близько 10 000 мелодій. Наспівані останніми хранительками традиції – бабусями, ці мелодії були видані збирачами на кількох компакт-дисках (список див. нижче). Ті твори, що були озвучені дуже старечими голосами, або одностайні версії (при тому, що місцева наддніпрянська традиція – дво-триголосна) – Олександр і Наталя реконструювали. Особливо цінні – протяжні пісні – були врятовані від забуття у їхньому власному вокальному проекті «Дике поле».

Величезний співочий практикум став у нагоді й у дослідницькій роботі – в аналізі ладів, вільної метрики, розлогих розспівів. Уплинула на аналітичну роботу й наукова опіка Олени Мурзиної, під крилом якої планувалася дисертація – та молодий в той час дослідник віддав перевагу практичним напрямкам дослідницької роботи: виданню власне матеріалів у дисках та нотних збірниках. Згодом підключилися й аналітичні студії. Олександр систематизував призбирані мелодії, поділивши їх на подільські, наддніпрянські, степові та передстепові. Він послідовно описав усі питомі жанри місцевих традицій – віддавши данину характерному для вітчизняної наукової традиції мелотипологічному напрямку (передусім типології найдавнішої, обрядової пісенності – зимової, весняної, купальської та весільної). Далі автор взявся й за ліричну (протяжна пісня) та соціально-ліричну (пісні чумацтва) творчість. У сферу його уваги потрапили й релікти піснеспівів мандрівних музик та дитячі пісні-примітиви (*христування*). Окрім формату статей-розвідок – найпоширенішого виду самовираження українських етномузикологів, дослідник відважився на монографічні (хоч і не грубі) студії, які на сьогодні склали вже цілу серію. Про спектр наукових інтересів говорять назви опублікованих досліджень (див. нижченаведений список). Домашній вінчестер зберігає ще з десяток заготовок, готових скоро вийти в люди – зокрема, кілька дидактичних проєктів.

З-поміж праць в царині етномузикознавства, що вийшли в Україні в останнє 10-ліття, роботи О. Терещенка вирізняються аналітичною глибиною, умінням знайти й ґрунтовно відкоментувати стильові «прото»-шари в репертуарі, який на перше око може здатися стилістично пізнім і непривабливим для аналітика. Якщо у перших працях дослідника відчувався вплив наукового стилю Б. Луканюка, то останні роботи – це дуже самостійні розвідки, у яких за назвою часто ховається лише привід поговорити про більш серйозні проблеми формування народномузичного репертуару.

З Олександром гарно як сперечатися на наукові теми, так і просто дружити. А також дружити на наукові теми, наприклад, глухої осінньої ночі, коли будинок спить, але у фейсбуку проти його прізвища світиться зелене «вічко», а значить, можна завантажити у мережевий простір свої власні мелоаналітичні проблеми – напевне знаючи, що твій текст неодмінно почнуть читати, а не закинуть у довгий ящик*.

Розраховую ще на не одне десятиліття такої дружби. Аби лиш здоров'я не підводило та Україна виплуталася з непевної доби.

Ірина Клименко

(у різні роки – колега, редактор статей і перших монографій, беззмінно – у дружбі)

* У зв'язку з вузькою спеціалізацією збірника «Проблеми етномузикології» залишаю нерозкритими такі сторони різноманітної діяльності О. Терещенка, як джазове музикування на клавішах і саксофоні, поетичні збірники та багато ще чого, мало відомого віддаленим друзям.

НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ ОЛЕКСАНДРА ТЕРЕЩЕНКА

НОТНІ ЗБІРКИ, СТАТТІ, МОНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

1996

Записи музичного фольклору на Кіровоградщині. *Сьома конференція дослідників народної музики червононорських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Реферати*, 37–42. Львів. (1996, 22–25 травня).

1998

(У співавторстві з Н. Терещенко) Пісенна традиція села Тимошівки. *Шимановський в Україні. Матеріали наукової конференції*. Кіровоград.

(У співавторстві з Н. Терещенко) *Стародавні пісні Степової України та Східного Поділля: [Збірник народ. пісень]*. Кіровоград. 60 с.

1999

(У співавторстві з Н. Терещенко) *Пісенна традиція села Тимошівки*. Кіровоград. 64 с.

2004

Фольклористична діяльність Андрія Конощенка. *Культурно-освітні процеси краю у XIX столітті. Матеріали обласної історико-краєзнавчої конференції*. Кіровоград.

2008–2009

Весільні наспіви передстепового Правобережжя (ритмо-структурна та ладова географія). *Проблеми етномузикології: Зб. наук. праць, 3* (Електронна версія). *Проблеми етномузикології*, 4, 96–115.

2010

Купальські наспіви східних кордонів Поділля (механізм варіантності). *Проблеми етномузикології*, 5 (Слов'янська мелогеографія, 1), 199–206.

(У співавторстві з І. Клименко, С. Протасовою). Зведений мелоаналітичний реєстр «Східне Поділля та суміжні землі: купальсько-петрівські мелодії». *Проблеми етномузикології*, 5 (Слов'янська мелогеографія, 1), 192–198.

2012

Історія та звичаї села Хведварь у розповідях і піснях Марії Кузьменко. Кіровоград-Київ. 144 с.: з нот., іл (Кіровоградський міський музей музичної культури ім. Кароля Шимановського; ПНДЛ етномузикології НМАУ ім. П. Чайковського).

(У співавторстві з О. Полячком). Фольклористична діяльність учнів і послідовників М. Лисенка на Єлисаветградщині. *Музична україністика: сучасний вимір*, 7 (Збірник наукових статей «Постать Миколи Лисенка в європейському й національному історико-культурному контексті»), 270–279. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.

2013

Великоднє христування з Підлісного: текст і контекст. *Проблеми етномузикології*, 9, 119–145, нот. Київ.

Слідами мандрівних музикантів: Дослідження. Кіровоград-Київ. 108 с.: з нот., іл.

2015

Центральноукраїнський весільний мелотип з віршовою структурою V445² на теренах пізнішого заселення. *Проблеми етномузикології*, 10, 39–66. Київ.

Традиційні ліричні пісні та балади з Центральної України. Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД». 72 с.

2016

Веснянки передстепового Правобережжя. Кропивницький: ТОВ «Імекс-ЛТД». 96 с. + CD (80 творів).

«Меланка» в передстеповому й Степовому Правобережжі та на Східному Поділлі (порівняльна розвідка). *Проблеми етномузикології*, 11 (Слов'янська мелогеографія, 5), 28–49 + карти А8, А11. + CD (30 зразків).

2017

Наддністрянський (україно-молдавський) новорічний обряд «Оранки». Нотатки про синтетичну природу фольклору. *Проблеми етномузикології: Зб. наук. статей*, 12 (Слов'янська мелогеографія, 6), 19–35 + 26 нот. Київ: НМАУ імені П. І. Чайковського. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2017.12.132095>.

Варіант: Наддністрянський (україно-молдавський) новорічний обряд «Оранки». Нотатки про діахронне й синхронне у фольклорі та синтетичну природу усної традиційної культури. *Десята конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Збірка статей і матеріалів на пошану професора Богдана Луканюка*, 184–216. Львів: ЛНМА ім. М. Лисенка (2017, 21-23 квітня).

Етномузична географія чумацьких пісень Передстепового й Степового Правобережжя. *Проблеми етномузикології*, 13, 150-168. Київ. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4212.2018.13.145721>.

2018

Козацькі пісні Кіровоградщини. *Tradicija ir dabartis [Tradition & Contemporarity]*, vol. 13, 115-140. Klaipeda: Department of Music, Academy of Arts, Klaipėda University, Lithuania.

2019

Народнопісенна традиція батьківщини Кароля Шимановського: погляд із XXI століття. *Шимановські, Блюменфельди, Нейгаузи: музичні родини на перехресті культур: Колективна монографія*, сс. 293-297. Кропивницький: Лисенко В. Ф.

Чумацькі пісні передстепового Правобережжя. Кропивницький: «Імекс-ЛТД». 184 с.: з нот., іл. + CD (140 творів)

АУДІОВИДАННЯ

автентичні виконавці

2001 CD «Пісні Східного Поділля. Традиція села Кидрасівки» (з нотним додатком). Rostok-Records (50 творів)

2004 CD «Музичний фольклор Кіровоградської області в документальних записах 2004 року». Rostok-Records

2005 CD «Ліричні пісні Марії Лук'янівни Стеценко». Rostok-Records

2017 Окремі треки у CD «Наддніпрянина» та CD «Поділля» проекту «Моя Україна-БЕРВИ»

виконавські реконструкції

1994 Магнітна касета «Гілка». *Пісні українських степів*. Варшава: КОКА-019 (17 творів)

1996 CD «Гілка». *Пісні українських степів-2*. Варшава: КОКА-027 (21 твір)

2002, 2005: Треки у проектах CD «Зберімося, роде» (045-O-022-2, 2005), CD «Київська Русь» (2002, AVE009) та ін.

2010 CD «Дике Поле. Довгі пісні передстепової України». Проект «Моя Україна-БЕРВИ». AVE-024